

Heinz Duchhardt. *Der Alte Ranke. Politische Geschichtsschreibung im Kaiserreich*. Berlin: Vergangenheitsverlag, 2023, 399.

Хајнц Духарт (р. 1943) један је од најугледнијих савремених немачких историчара. Изворно формиран као стручњак за историју раног новог века, он је, временом, своја интересовања проширио на пруско реформно раздобље, Бечки конгрес, међународне односе, историју Европе (основао је *Годишњак за европску историју* 2000. г.) те историју науке. Последњој од поменутих тема припада и неколицина студија и књига које је Духарт посветио појединим истакнутим немачким историчарима, пре свих, Леополду Ранкеу. О различитим аспектима живота и дела „оца модерне историографије” Духарт је написао више монографија, међу њима и недавно објављену – *Ћири Ранке: људска историографија у царству* (2023).

Књига о којој је реч резултат је Духартовог вишедеценијског интересовања за Ранкеово историографско дело, али и његову не само научну већ и приватну личност током последњих петнаест година његовог живота (1871–1886). Разлоге за ову одлуку аутор је објаснио у Уводу (стр. 13–27) истичући да је „позни Ранке” неоправдано запостављен у постојећој, иначе готово непрегледној, литератури о појединим аспектима његовог стваралаштва. Представивши тренутно стање истражености теме, Духарт је у Прологу (стр. 29–55) пружио је-

згровит преглед Ранкеовог живота и рада до 1871, када је наступила промена у његовом породичном и професионалном животу: након смрти супруге остао је сам, да би се до краја живота у потпуности посветио дословце бесмучном објављивању нових и поновном издавању својих ранијих радова.

Основни текст монографије аутор је поделио у дванаест тематски заокружених целина. Приватном аспекту Ранкеове личности посвећена су прва три поглавља, у којима су приказани његова породица и односи са браћом и сестрама (стр. 57–71), затим домаћинство у коме су, осим послуге, кључну улогу имали млади сарадници (*Amanuensis*) на припреми његових дела (стр. 73–86), те болести (нарочито губитак вида, слуха и *retentio urinae*) које су мучиле остарелог научника (стр. 87–99). Наредна четири поглавља усредсређена су на друштвени миље унутар којег се кретао Ранке. Реч је о истраживачком тиму (стр. 101–115) сачињеном од сарадника и докторанада ангажованих на припреми радова Нестора немачке историографије које овај, међутим, није никада помињао нити им се јавно захвалио. Разлоге томе Духарт проналази у чињеници да је „Ранке био сунце око кога је све морало да се окреће” (стр. 115). Важна места у којима се, након пензионисања са Берлинског универ-

зитета, одвијао Ранкеов друштвени живот биле су Пруска академија наука и Историјска комисија Баварске академије наука (стр. 117–132). Када је пак реч о пријатељима и колегама (стр. 133–169), били су то листом историчари и издавачи Ранкеових дела, али и пруски генерал Едвин фон Мантојфел. Блиско пријатељство са Мантојфелом није представљало изузетак будући да је Ранке пажљиво неговао везе са немачким високим племством (стр. 171–185): сходно својим монархистичким убеђењима, он је био поданик у „чију сервилност круна никада није сумњала” (стр. 171). Управо блискост са династијом Хоенцолерна, особито краљем Фридрихом Вилхелмом IV, омогућила је Ранкеов стреловит успон, добијање племићке титуле и положај службеног историографа Пруске монархије. Истовремено, у баварском краљу Максимилијану II Ранке је видео „свог најбољег пријатеља на земљи, највернијег ученика, најпажљивијег читаоца, најдобронамернијег заштитника” (стр. 179). Кратко осмо поглавље *Ното politicus* (стр. 187–199) посвећено је Ранкеовом политичком деловању. За разлику од претходних деценија, када је служио као једна врста поверљивог посредника између династије Хоенцолерна и Вителсбаха, оно више није било значајно и углавном се сводило на коментарисање политичких прилика у Немачкој и Европи са становишта убеђеног конзервативца и монархисте трајно приврженог свету „старе Европе”

преднационалних држава. Негујући односе са појединим државницима, Ранке је нарочито ценио оне који су, попут српског министра спољних послова Јована Ристића, били његови ученици, верујући (често неутемељено и сасвим прецењујући сопствени утицај!) да су његови историографски радови послужили као основа за вођење практичне политике.

Наредна три поглавља посвећена су Ранкеовом историографском раду у овом раздобљу – „декади монографија и издања извора” (стр. 201–247), „Сабраним делима” (стр. 249–258) и „Светској историји” (стр. 259–294). Аутор је приказао радну свакодневницу старог историчара обележену грозничавом трком са временом и континуираним „хаосом” различитих идеја и планова. Упркос томе, током последњих петнаест година живота Ранке је направио својеврсну „фабрику књига” из које су готово на месечном нивоу излазила дела посвећена потпуно различитим темама – од историје европских монархија у раном новом веку преко француског револуционарног раздобља до волуминозних *Дванаест књига о пруској историји*. Да ствар буде још чудноватија, он је упоредо започео издавање својих *Сабраних дела* која су уместо планираног 31 напослетку објављена у чак 54 тома. У основи овог подухвата, како Духарт са правом запажа, налазила се манична жеља за „једном врстом сопствене монументализације истраживача који је створио нешто безвре-

мено” (стр. 249). Ово посебно имајући у виду да су многа дела унутар ове едичије (настајала током претходних пола stoleћа) била у међувремену застарела са становишта новије историографије. Напоследку, Ранке се, упркос позним годинама, страствено посветио и писању светске историје верујући да је „сачинио уговор са Богом” који ће га подржати у завршетку овог монументалног прегнућа. Упркос невероватној енергији и помоћи сарадника, *Светска историја* је остала незавршена. При томе, она је већ у тренутку објављивања, упркос појединим „просветљујућим деловима”, била превазиђена, што је, пре свега, била последица журбе у којој је Ранке припремао поједине томове. Ипак, иако је рецепција овог дела била ограничена, она је немачкој историографији пружи- ла подстицај за бављење светском историјом који она, у форми коауторских тимова, негује све до данас. Последње, дванаесто поглавље посвећено је Ранкеовој „смрти, сахрани и некролозима” (стр. 295–311), да би у Епилогу (стр. 313–335) аутор резимирао своје главне закључке. С обзиром на читав систем вредности и уверења којима се руководио у истраживању и писању историје и бројне мањкавости Ранкеовог историографског дела које су одатле проистекле, Духарт је оправдано довео у сумњу његову релевантност за историчаре у 21. веку.

Духарт је овом својом књигом осветлио бројне раније занемарене аспекте у истраживању Ранкеове

личности – нарочиту пажњу је посветио друштвеном контексту у коме је Ранке деловао, његовим социјалним везама, као и особеној „слици света” чије су суштинско обележје, осим политичког конзервативизма, представљали разумевање истраживања историје као откривање „Божјег плана”, а одатле и нарочита „мисија историчара” са божанском посветом те изразита самољубивост. При томе, Духарт је показао изразиту критичност у вредновању Ранкеове личности – он је убедљиво показао и оне (често свесно прећутане) карактерне црте које о њему не говоре у суперлативима. Напротив! Безгранична таштина, фасцинација аристократијом и њеним начином живота, слепа оданост пруској династији, политички протекционизам, запостављање чланова своје породице, шкртост, искориштавање млађих сарадника у припреми својих радова, настојање да се издавањем својих сабраних дела још за живота „обесмрти” титулом највећег историчара свих времена који стоји раме уз раме са Хомером и Тукидидом – све су то биле одлике Ранкеове изразито нарцистичке личности која је, по мишљењу Духарта, данас занимљивија за истраживање са становишта психологије неголи историографије. На овај начин Духарт је, несумњиво, деконструисао идеализовану и романтичну представу о Ранкеу као истинољубивом научнику који је живот провео у готово монашкој посвећености истраживању историје у намери да „само

покаже каква је она уистину била”. Захваљујући томе он је пружио уравнотежену, *sine ira et studio*, монографију о „старом Ранкеу” која је темељно истражена, одлично структурирана, богата детаљима, стилски беспрекорно написана и ванредно занимљива. Имајући у виду ове чињенице, сматрамо да није претерана оцена – посебно

с обзиром на поједине радове упитног квалитета који су се о овој теми појавили током последњих десетак година – да је Хајнц Духарт показао да је несумњиво један од најбољих живих познавалаца Ранкеовог дела. С тим на уму ваља читати ову књигу.

Михаел АНТОЛОВИЋ

Александар Лукић, *Вође српских републиканаца: Љубомир Љуба Симојановић, Јаков Јаша Продановић, Јован Жујовић*, Београд: ИНИС, 2025, 311.

Познаваоци југословенске и српске историографије давно су приметили како су биографије, као историографски жанр, неупоредиво заступљеније у светској него у домаћој историјској науци. Иако је током претходног века настао већи број успешних есеја и портрета истакнутих историјских личности, с правом је указивано на „биографско сиромаштво” и одсуство научне обраде значајних појединаца који су својим деловањем дали допринос обликовању историјских процеса на југословенском простору и епохе у којој су живели. Истакнуто је и то да је наша традиционална политичка историографија пренаглашено „персонализована”, те да је у превеликој мери истакнут значај „великих људи”. Отуда се намеће питање колико знамо о мање познатим, а ипак значајним, историјским личностима, њиховим приватним животима, интересовањима, окружењу у којем су стасавали и окол-

ностима у којима су формирали своја уверења и усвајали идеје које су их водиле у њиховом јавном деловању.

Све то, несумњиво, имао је у виду Александар Лукић исписујући странице своје монографије *Вође српских републиканаца: Љубомир Љуба Симојановић, Јаков Јаша Продановић, Јован Жујовић*. Аутор наводи да је његово интересовање за биографију као историографски жанр давно пробудила књига *Вођи Француске револуције*, настала из пера Слободана Јовановића, у којој је кроз биографије Мирабоа, Дантона, Димуријеа и Робеспјера „разумљиво и јасно” и „без губитка основне нити” представљен један од најсложенијих догађаја у новијој историји. Састављајући своје дело Слободан Јовановић се умногоме ослањао на богато искуство француских историчара који су већ у првој половини 19. века, како је то приметио Јован Бл. Јовановић, у историји тражили људе уместо факата.